

Wie zullen wij aanbidden ?

P. LEEWENS

eerste lezing : Tafelgebed "Wie

99

tweede lezing : 1 Kor. 11, 23-26

Ik wilde vandaag eens even stilstaan bij wat wij zo in de loop der laatste weken, maanden doen met onze liturgie. En dan bedoel ik daar vandaag niet mee de meer ludieke bezigheden. Een spel waarbij een slaapdronken Lazarus zomaar vanaf het tapijtje op het priesterkoor ten leven gewekt wordt. Ook niet heb ik het over de plannen van Kerstmis. Kerstmis wordt gewoon fijn, visioen van wat samenleven zou kunnen zijn, ieder met ieder, oud met jong, eenzaam met eenzaam - wie is dat niet van ons ? - ernst met gijn en wilde toestanden, dak boven ons hoofd, ruimte waarin mensen.

Vandaag wilde ik met u terug naar enkele weken geleden, toen wij voor het eerst - twee keer geloof ik - een eucharistisch gebed, een kanon zongen met-zonder-konsecratiewoorden. Daar is toen geen deining over ontstaan. Wel een paar reacties. Een stukje van de pastoor in het Stadhuis van Hoorn. En daaroverheen onder andere een uitvoerige vier pagina's lange brief van één van de meer aandachtige en kritische kerkbezoekers die wij rijk zijn. Het is af en toe geweldig fijn als iemand zich eens de moeite geeft fundamenteel in te gaan op wat hier zoal gedaan wordt.

Het tafelgebed "Wie zullen wij aanbidden en geloven en wie is onze woorden waard" rukt alles wat wij aan hecht godsbegrip hadden uit elkaar. Het is een hardhandig gebed. En de grote vergissing lijkt mij nu, dat dit een gewaagd gebed zou zijn, omdat de konsecratiewoorden er niet letterlijk in staan. Daar ging indertijd de discussie over in het oktobernummer van het Stadhuis van Hoorn, naar aanleiding van iemand die niet meer te kommie wilde gaan, omdat de woorden : "dit is" weggelaten werden. Wij menen, zo wordt er dan geschreven, dat hier een woordmagie bedreven wordt, die ons verre is. Woordmagie, toch goed er even bij stil te staan. Dat woorden macht zouden hebben over God. Dat het goddelijke zich zou voltrekken enkel op het uitspreken van het woord, dat is het meest heidense verlangen, of liever de meest heidense praktijk waarmee de mens, die onuitroeibare heiden, maar bezig kan zijn. Op een woord wordt brood en wijn het lichaam en bloed van Christus. Op een woord wordt erfzonde genade, wordt schuld vergeving, wordt verbintenis geldig huwelijk. Op een woord wordt leek priester, of weer terug. Eigenlijk kan dat niet eens, maar nou ja ! Altijd beter dan dat hij getrouwd en wel aan het altaar staat. Woorden, woorden, zo machtige woorden dat zij uitgroeien tot gevaarlijke toverformules, die de mens uit handen lopen.

Als een mens aan de grenzen raakt van zijn bestaan, daar waar de werkelijkheid hem te boven gaat : religie, dood, seks - hoort u de trits van Van het Reve ? - dan grijpt een mens radeloos naar woorden, bezwerende woorden zoals God, verrijzenis, liefde. En die woorden gaan een eigen bestaan leiden, moeten dan maar alles klaren, moeten de gaten maar vullen. En we realiseren ons niet meer hoe hol deze woorden zelf geworden zijn. We stoppen leegte met leegte. Tenslotte gaat het over niets meer, alleen maar misverstand. Het is óók een beetje om die woordmagie te doorbreken, dat dit tafelgebed nu juist níet die instellingswoorden over de lippen krijgt. Het was per slot zo gemakkelijk geweest.

Maar het gaat hier allemaal veel dieper. Het is zoveel ernstiger dan die vraag of er letterlijk gekonsakreerd moet worden, of dat het misschien gaat om wat wij hier doen met brood en wijn. Vijf, zes honderd mensen bijeengekomen om samen te reiken naar een visioen, gedenkend en verkondigend in het breken van het brood, de dood des Heren totdat Hij komt. Is dat mis te verstaan ? Ik denk dat wij allen hier zitten met heel verschillende inhouden, heel diepgaande verschillen in onze geloofsbeleving, variërend van progressief tot matig behoudend, van links naar rechts en van radikaal tot horizontaal of vertikaal, van innerlijk vrij tot aan de grootste verkrampingen toe. En dat alles nog vaak gekombineerd in één en dezelfde persoon. Maar allen ontmoeten wij elkaar, gelovend in wat wij hier dóén, wat wij hier zingend voltrekken aan elkaar. De Heer oproepend uit zijn dood, als was hij een dode man - maar nee, hij leeft ! - zijn verrijzenis voltrekkend. Geest heet dat in de Schrift. Kracht van waaruit je leeft, inspiratie, adem van nieuw leven. De geest van Jesus van Nazareth. Meer hebben wij niet. Niet meer dan ons geloof, ons gezamenlijk geloof. Kom er maar eens op in je eentje ! En zo houden wij ons aan elkaar vast, laten ons opnemen in het geheel - daarom dat samen zingen - laten woorden over ons komen en breken het brood, dat altijd weer diepzinnige en zo uitermate onlogische gebaar. Dat is het enige. Maar dat is het dan ook. Geen kwestie van formules, wel van een enorm fundamentele zekerheid die je gegeven wordt in de herkenning dat dit alles het is. Dat hier evangelie ten leven wordt gewekt, blijde boodschap gebeurt aan elkaar. Nee, er zijn geen woorden in staat om de geest af te dwingen. Het is juist die geest, die zoekende tast naar woorden, steeds weer nieuwe woorden. Wij breken het woord voor elkaar. Dat wil zeggen : wij breken steeds weer woorden af. De woorden breken steeds

weer stuk. Nooit zijn wij thuis, nooit veilig in woorden. Daarom is het altijd weer een rusteloos verder trekken, weg uit de formules, om ruimte open te houden voor het visioen. Goed, dat over die konsekratiewoorden.

Maar er is nog meer. Het tafelgebed "Wie zullen wij aanbidden" rukt, zoals gezegd, ons gevestigde godsbegrip uitelkaar. Daarom is het een onrustbarend gebed. Van de andere kant is het helemaal klassiek opgebouwd. Het is een echte kanon. Dat kan misschien weer een geruststellende gedachte zijn. Laten wij het daar maar eens op doornemen.

Een kanongebied zou men moeten zien als een soort psalm. Dat ligt heel dicht bij elkaar. Vergelijkt het maar bijvoorbeeld met psalm 80 (no. 114). Je begint altijd met je te richten tot God. En omdat voor een jood iemand alleen iets is om wat hij doet, daarom wordt daar herdacht, in herinnering gebracht, wat Hij gedaan heeft. Schepping, Hij heeft ons gemaakt en alles en alles. Onze diepste gedachten, zegt hier dit tafelgebed: "Gij die weet wat in ons is, en ook verstaat wat nooit gezegd kan worden". Een gedachte van ons is meer dan de sterren. Schepper is Hij, maar niet één die ons overgelaten heeft aan ons lot. God van het verbond, die ons toegezegd heeft trouw te zijn. Weet u wel, de regenboog gespannen van hemel naar aarde. Nooit meer zal Hij ons aan onszelf overlaten. Uit Egypte bevrijdt Hij zijn volk, en uit de ballingschap. Kijk, dat alles vindt u terug in dit tafelgebed. Alleen, er is hier een weerbarstig bidder aan het woord. Hij gelooft wel, probeert het althans tegen alle schijn in. Hij kijkt om zich heen, en ziet niet zo heel veel bevrijding, niet zo'n heel heldere God. En zo gaat er hier dan gerukt en getrokken worden aan die formule God! "Gij met uw naam onnoembaar, God. God van vreemdelingen niemand. God van mensen, ongrijpbaar gerucht als een lopend vuur". Steeds weer die poging om in de ontkenning Hem toch te vinden, als het ware ondanks jezelf, één ogenblik maar. Meer is ons voorlopig niet gegund. Het is een bescheiden bidder, wijs geworden door het leven om hem heen. Kranten herinneren je eraan dat wij ondertussen nog altijd zitten met onze bange vragen, het altijd onverhoorde smeekgebed van onze voorbeden. "Gij die bevrijder wordt genoemd - voelt u de ingetogen opstandigheid? - waarom moeten wij nog slaven zijn, knechten van oorlog?" Zo kun je bidden. Joden hebben het gedaan, eeuwenlang vóór ons.

In het boekje "Kinderen schrijven aan God" schrijft ergens een meisje: "Lieve God. Bestaat U echt? Sommige mensen geloven het niet. Als U bestaat kunt U het beste iets doen en gauw. Henriette." Schepping en verbond: Hij-met-ons, dat alles wordt in dit tafelgebed verdicht, verhevigd in de mens Jesus van Nazareth. "Als er een weg is naar U toe, een mens - uw evenbeeld, slechts via mensen kan men tot Hem - richt onze voeten dan, geef ons die mens." En wat dan die zogenaamde instellingswoorden zijn: "dit is mijn lichaam..", dat wordt hier samengevat, zo kort mogelijk, het meest wezenlijke. Dat hij zich gegeven heeft, stuk brood gebroken, als een beker wijn uitgestort, kracht om uit te leven. Dit gebed haast zich naar het nu, naar de toekomst, naar verrijzenis. "Als dat dan leven is voor deze wereld, geef ons, rondom dit brood en deze beker, de kracht om hem te zijn." Dat is na de gedachtenis (anamnese), het smeken om de geest (epiklese). Dat het alles in ons mag gebeuren. Door hem en met hem en in hem wordt: "door óns en in óns". "Uw naam leefd, koninkrijk van vrede..". Herkent u het Onze Vader? Maar ook dat weer naar het nu, naar deze wereld. Verrijzenis is hem voortbestaan, hier en nu. "Brood van gerechtigheid, mensen voor mensen, nieuwe hemel nieuwe aarde..."

Deze kanon is het gebed van een man die met zijn vingers aan de dakgoot hangt. Kan het nog, bidden? Het kan nog net. Nauwelijks durft hij het woord God uit te spreken. Zeker niet te zeggen: Gij zijt God. Let u eens op het steeds terugkerende "als..". Het is of dit gebed steeds uitwijkt, om een gat heengaat, bang om in de put te vallen van dat ene woord God. Ons rest niet anders dan de hoop dat het eens waarheid worden zal. Niets anders intussen dan belangeloos te wachten, en biddend, luisterend vooral, ruimte open te houden voor "als..". Als Gij de God zijt... Dat is eigenlijk het enige wat nog kan. Als het waar is wat beloofd werd, als woorden betrouwbaar zijn, beloften trouw. Als woorden dragen - niet toverspreuken die grijpen naar betonnen zekerheden - maar de stilte aankunnen, de leegte van de twijfel overbruggen...

De laatste bladzijde van onze zangbundel geeft een gedicht van Gerrit Achterberg. Hij richt zich tot zijn dode geliefde.

"Ik kan alleen woorden ontmoeten, U niet meer,
maar hiermee houdt het groeten aan, zozeer
dat ik wel moet geloven dat gij luistert,
zoals ik, omgekeerd, uw stilte in mij hoor."

Zo over alle grenzen heen als naar onze doden, zo reiken wij naar God. Even hulpeloos, even hoopvol, even bedreigd, uiteindelijk evenzeer teruggeworpen op onze eigen onverwoestbare verwachtingen. Hartverscheurend gebed van de mens die belangeloos zijn God tegemoet treedt, niet daar beter van wil worden, niet daar zijn laatste strohalm zoekt, ook niet een God als een plankvoor je hoofd. Wij zijn met Hem verbonden door dunne draden, ijle en zo breekbare woorden. Wij moeten er zuinig mee zijn.

Ziedaar dit tafelgebed. Zo bidden mensen. Soms is dit het enige wat zij nog kunnen bidden. God weet hoe zwaar zo'n gebed weegt. Wij willen het niemand opdringen. Daarom zullen we het vandaag niet zingen. Misschien zou er in deze kerk toch ruimte voor moeten zijn. Af en toe eens. Graag daarover uw reacties.